

Birtoktervezési és rendezési ismeretek 21.

A birtokrendezés társadalmi elfogadtatása

Prof. Emer. Dr. Szabó, Gyula

Birtoktervezési és rendezési ismeretek 21.: A birtokrendezés társadalmi elfogadtatása

Prof. Emer. Dr. Szabó, Gyula

Lektor: Dr. Máthay, Csaba

Ez a modul a TÁMOP - 4.1.2-08/1/A-2009-0027 „Tananyagfejlesztéssel a GEO-ért” projekt keretében készült. A projektet az Európai Unió és a Magyar Állam 44 706 488 Ft összegben támogatta.

v 1.0

Publication date 2010

Szerzői jog © 2010 Nyugat-magyarországi Egyetem Geoinformatikai Kar

Kivonat

Tartalmi kivonat: Bevezetés; Tagosítás és egyéb birtokrendezések a XX. század első évtizedében; Földtulajdon és földhasználati viszonyok átalakulásának hatása 1945-2000; A földről szóló törvénytől a birtokrendezési törvényjavaslatokig; Jelenünk társadalmi tényezői; Összefoglalás; Tárgymutató, fogalomtár; Irodalomjegyzék.

Jelen szellemi terméket a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény védi. Egészének vagy részeinek másolása, felhasználás kizárólag a szerző írásos engedélyével lehetséges.

Tartalom

21. A birtokrendezés társadalmi elfogadtatása	1
1. 21.1 Bevezetés	1
2. 21.2 Tagosítás és egyéb birtokrendezések a XX. század első évtizedeiben	1
3. 21.3 A földtulajdon és földhasználati viszonyok átalakításának hatása 1945-2000 között. ..	6
4. 21.4 A földről szóló törvénytől a birtokrendezési törvényjavaslatokig	8
5. 21.5 Jelenünk társadalmi tényezői	9
6. 21.6 Összefoglalás	9
7. 21.7 Tárgymutató, fogalomtár	10

A táblázatok listája

21-1: A magyar törpe- és kisbirtokok tagoltsága (1935).	2
21-2: Adatok egyes községek kisbirtokainak eldaraboltságára.	4
21-3: A gazdaságok száma és területi megoszlása 1935-ben.	6

21. fejezet - A birtokrendezés társadalmi elfogadtatása

1. 21.1 Bevezetés

A modul címét a projekt- és tanszékvezetés fogalmazta meg, időbeli és tartalmi korlátok megjelölése nélkül.

A birtokrendező mérnök mesterképzési szak „Birtoktervezési- és rendezési ismeretek” című tantárgycsoport 21 modulós tananyagából ennek írásakor (2010.07.26.) csupán az 1., 6., 7. sz. készült el, áll rendelkezésre. Emiatt nem tudunk azok (17) tartalmára hivatkozni és ráépíteni.

A modul készítője a tartalmat ezek nélkül határozta meg, a társadalmi összefüggéseket-, azok hatásait száz évre visszamenőleg vizsgálja, visszaidézve az egyes korszakok intézkedéseit, annak eredményességét és következményeit: Az első alfejezet XX. század első évtizedének tagosítási és egyéb birtokrendezési munkálatainak joganyagát, az eljárás menetét meghatározó célrendszert, az érdekelt birtokosoktól függő, gazdasági előnyöket eredményező, nagy jelentőségű kérdéseket tárgyalja; A második alfejezet az 1945-től 2000 közötti időintervallumban a földtulajdon és földhasználati viszonyainak váratlan és kiszámíthatatlan átalakulásait írja le, címbeéli fókuszálással; Egy alfejezet a földről szóló törvénytől a birtokrendezési törvényjavaslatokig vezeti el a mesterképzés hallgatóit a politika és az „alulról jövő kezdeményezések” egymásra hatásában; Az utolsó részletező modul jelenünk társadalmi tényezőit, azok várható hatásait sorolja.

A fejezetből Ön megismeri:

- Magyarország birtokváltozásainak hatását száz éves időintervallumban;
- A korszakos jelentőségű intézkedések egész sorát, máig érvényesülő hatásait;
- Az eltelt húsz év birtokrendezési törvényjavasolatainak célhoz közelítő hatásait;
- A múlt örökségéhez kötődő társadalmi problémák aktuális tételeit.

A fejezet elsajátítása után ön képes lesz:

- Olyan ismeretcsoportok együttes szemléletére, amelyek az eltelt évszázadokban hatottak;
- A társadalmi hatások ismeretében eljutni a következő évtized megoldásainak támogatásáig;
- Részt vállalni egy, a jelent és a jövőt szolgáló birtokfejlesztés megvalósításában;
- Az uniós országok méret- és költséghatékony gazdálkodását modellező intézkedések konstruktív megfogalmazására és kivitelezésére.

2. 21.2 Tagosítás és egyéb birtokrendezések a XX. század első évtizedeiben

A cím csaknem azonos egy 1938-ban megjelent (Dr. Orozóczy E. és tsai) összefoglaló írás, a birtokrendezés alapküvének tekinthető könyv címével. A nagyformátumú, 400 oldalas, XII fejezetre tagolódo műből csak azokat a részeket emeljük ki, idézzük, amelyek a modul-címhez kapcsolhatóak:

„Akkor a tagosítás célja az volt, hogy a törpe- és kisbirtokosoknak egy község határában szétszórt sok birtokrészletből álló ingatlanait egyesítse s azáltal lehetővé tegye a földek jobb és gazdaságosabb megművelését. Az ingatlanoknak ezt az összesítését oly módon kell végrehajtani, hogy ezáltal senkit károsodás nem érjen, vagyis a tagosítás után **mindenki régi ingatlanával egyenlő értékű és egyenlő gazdasági hasznot is jelentő új birtoktagot kapjon.** Ennek az elvnek a megvalósítása érdekében az illetékes törvényszék kiküldött eljáró bírójának vezetése és az állami földmérés kirendelt mérnökének műszaki felülvizsgálata mellett az érdekeltek által megválasztott vagy a törvényszék által kinevezett **birtokrendező mérnök,** avagy esetleg a földművelésügyi miniszter által megbízott **műszaki közeg** a telekkönyvi és földadókataszteri adatok alapján,

amikor pedig ezek az adatok a természetben található tényleges állapotot nem fedik, helyszíni mérések és tárgyalások alapján kideríti, hogy minden egyes ingatlanok mekkora a **területe** és ki annak a tulajdonosa.”

„A tagosítás nagy előnye abban van, hogy végrehajtásával az ingatlanok értékét emeljük, művelésüket könnyebbé és gazdaságosabbá tesszük, megszabadítjuk a tulajdonost és állatait a sok felesleges, fársztó és időtrabló járástól. Lehetővé tesszük az egyéni szabad gazdálkodást, a több és minőségi termelést, mezőgazdasági gépek alkalmazását s ezáltal is az intenzívebb földművelést, gyümölcs és ipari növények termelését, több aprójószág tartását, a belterjesebb gazdálkodással több munkás alkalmazását s ezzel a szociális feszültség enyhítését. Eltűntetjük a sok terméketlen gyomot és gazt terjesztő mesgyét s így a termőterületet növeljük, szabálytalan földek helyett szabályosakat, görbe mesgyék helyett egyeneseket tűzünk ki, minden földhöz rendes utat vezetünk. A szomszéd községek felé is javítjuk a közlekedést. Vízsabályozásról és vízvezetésről gondoskodunk. A belsőség mellett házhelyeket juttatunk azoknak, akiknek belső telkük nincs, a beltelkeket kiegészítjük, vagyis előmozdítjuk a községfejlesztést, az új birtokhatárokat közel jelöljük meg s ezzel véget vetünk a határvitáknak és költséges birtokpereknek.”

„A tagosítás jelentősége indokolttá tenné, hogy ahol annak végrehajtására szükség van, az állam azt **közérdekből elrendelje**. Jogszabályaink mégis a tagosítással érintett fontos magánérdekekre tekintettel az eljárás közigazgatási részének megindítását valamennyi **érdekelte birtokos kérelmétől** teszik függővé. Ha földművelésügyi miniszter a közigazgatási eljárás során a tagosítást valamely községben **hasznosnak és célszerűen keresztülvihetőnek** jelenti ki, s ha ez után a törvényszék kiküldött bírása által tartott **megengedhetőségi tárgyaláson a tagosítást kívánók birtoka** a község tagosítandó területének **egynegyed részét teszi ki**, a törvényszék a tagosítást ítélettel megengedi s ezzel megindul a további bírói eljárás.”

„Mínt hogy így a tagosítási eljárás megindítása valamely községben az **érdekelte birtokosoktól függ ez a körülmény fokozott mértékben szükségessé teszi, hogy a gazdák a tagosítás jelentőségét és gazdasági előnyeit teljes mértékben ismerjék, s csak azután döntsenek e reájuk nézve nagyjelentőségű kérdésben.**”

Tanulságos lehet ma is számunkra a **kényszeringatlan-csere** kifejezés értelmezése: az előnyöket fel nem ismerő, meg nem értő gazdákra bírói ítélettel rákényszerítették a jobb lehetőséget nyújtó eljárást. Ha a tagosítást kérők birtoka elérte a tagosítási érdekeltség területének 25 %-át, akkor a tagosítás a többiekre rákényszeríthető volt.

„A tagosításba csak a tulajdonos beleegyezésével vagy tiltakozása hiányában vonhatók be:

1. oly területek, amelyek a rajtuk folytatott mezőgazdasági üzem miatt önálló tagoknak tekinthetők, vagy egységes gazdasági területet alkotnak; továbbá a községi belsőségekkel összefüggő bekerített külbirtokok, végül a belterületen kívül fekvő belsőségek és azokkal összefüggő bekerített külbirtokok;
2. szőlő, gyümölcs, komló- és fűzfatelepek;
3. homok-, kavics-, agyag- és kőbányák, bányatelepek, ásványvízforrások, ipar- és gyártelepek, malmok, rév- és vámhelyek, a fenntartásukra szükséges területekkel;
4. a földbirtokrendezés végrehajtása során juttatott (megváltott vagy vagyonszármazékba átvett) földek, amelyek tekintetében a pénzügyminiszter hivatott nyilatkozni.

Az e szakaszban felsorolt területek a tagosításba a tulajdonos beleegyezésével sem vonhatók be, ha bevonásuk a tagosítás célszerű keresztülvitelét gátolná.”

A „társadalmi elfogadtatást” az idézetek után nem szükséges tovább magyarázni. A modulkészítő bizonyos fokú elfogultsága miatt mégis egy, 1935-ben, a Földmérő Magánmérnök Országos Egyesülete (FMOE) kiadásában megjelent, a gazdaközönség tájékoztatására íródott füzetre hívjuk fel a figyelmet. A füzetet Dr. Tarczy - Hornoch Antal egyetemi tanár írta *Miért kell a tagosítás?* címen. A kiadványhoz Hajnal Sándor főtítkárr és Oltag Károly írt előszót, ahol indokolták a tagosítási eljárások szükségességét, törekedtek az igazságnak teljesen megfelelő feltárára (arról, hogy miért kell a tagosítás Mihály gazda a jegyző irodájában beszélget a jegyzővel. A beszélgetés vége felé két mondat Mihálytól: „Nagyon bölcs a törvénynek az a rendelkezése, hogy nem parancsolja a tagosítást. Mert kérem, a **muszáj** még akkor sem tetszik az embernek, ha tudja, hogy haszna van belőle.”

21-1: A magyar törpe- és kisbirtokok tagoltsága (1935). táblázat -

A birtokrendezés társadalmi
elfogadtatása

Sorszám	Varmegye	Összes száz kat. holdon aluli szántóföld es kisbirtokk száma	Szántóföld des kisbirtokok összes területe kat. hold	Kisbirtok ok birtok- tagjainak száma	Egy kis- birtok átlag os terüle te kat. hold	Egy kis- birto k birto k- tagjai - nak szám a	Egy birtok - tag átlago s nagy- sága kat. hold
1	2	3	4	5	6	7	8
	<i>A. Dunántúl</i>						
1.	Baranya	65 468	418 871	482 860	6-4	7-4	0-9
2.	Fehér	53 689	264 169	227 481	4-9	4-2	1-2
3.	Győr, Mosón és						
	Pozsony	38 696	219 922	123 487	5-7	3-2	1-8
4.	Komárom és						
	Esztergom	28 231	152 712	132 952	5-4	4-7	1-1
5.	Somogy	88 445	483 884	431 957	5-5	4-9	1-1
6.	Sopron	41 851	175 004	159 327	4-2	3-8	1-1
7.	Tolna	70 143	371 091	458 969	53	6-6	0-8
8.	Vas	65 124	358 929	303 004	5-5	4-7	1-2
9.	Veszprém	50 575	318 558	225 978	6.3	4-5	1-4
10.	Zala	110 364	419 966	513 829	3-8	4-7	0-8
	Dunántúl összesen :	612 586	3 183 106	3 059 844	5-2	5-0	1-0
	<i>B. Alföld</i>						
11.	Bács-Bodrog	29 362	191 170	77 691	6-5	2-6	2-5
12.	Békés	56 317	388 819	93 968	6-9	1-7	41
13.	Bihar	39 207	253 640	109 281	6-5	2-8	23

A birtokrendezés társadalmi
elfogadtatása

14.	Csanád, Arad és						
	Torontál	35 651	218 670	80 357	6-1	23	2-7
15.	Csongrád	25 724	193 543	49 587	7-5	T9	3-9
16.	Hajdú	31 722	217 499	74 130	6-9	2-3	2-9
17.	Jász -Nagyku n -						
	Szolnok	73 914	560 186	170 199	7-6	2-3	3-3
18.	Pest-Pilis-Solt-						
	Kiskun	201 007	1 172 761	666 248	5-8	3-3	1-8
19.	Szabolcs, Ung	76 227	374 496	212 422	4-9	2-8	1-8
20.	Szatmár, Ugocsa és						
	Bereg	37 052	209 426	127 808	5-7	34	1-6
	Alföld összesen :	606 183	3 780 210	1 661 691	6-2	2-7	2-3
	<i>C. Észak</i>						
21.	Abauj-Torna	22 933	150 167	129 599	6-5	5-7	1-2
22.	Borsod, Gömör és						
	Kishont	56 788	332 582	294 405	5-9	5-2	1-1
23.	Heves	68 213	317 412	244 294	4-7	3-6	1-3
24.	Nógrád és Hont	42 090	201 074	263 231	4-8	6-3	0-8
25.	Zemplén	29 660	137 077	120 121	4-6	4-0	1-1
	Észak összesen :	219 684	1 138 312	1 051 650	5-2	4-8	1-1
	Vármegyék összesen:	1 438 453	8 101 628	5 773 185	5-6	4-0	1-4
	Tj. városok						
	összesen :	51 011	385 099	101 179	7-5	2-0	3-8
	Magyarország						
	összesen :	1 489 464	8 486 727	5 874 364	5-7	3-9	1-4

21-2: Adatok egyes községek kisbirtokainak eldaraboltságára. táblázat -

A birtokrendezés társadalmi
elfogadtatása

Megye, község	kisbirtokok			Egy kisbirtok átlagos		Egy birtok tag átlagos területe
	száma	összes területe	birtok- tagjain ak száma	terület	birtokt ag száma	
				kat. hold		kat. hold

Fejér vármegye						
1. Isztimér	364	3 733	4 300	10	12	0-9
2. Moha	146	1 146	1 563	8	11	0-7
3. Sárkeresztes	300	2 022	3 539	7	12	0-6
4. Zámoly	504	4 309	3 976	9	8	11
5. Vértesboglár	326	2 131	4 109	7	13	0-5
Abauj-Torna vármegye						
1. Tony	247	1 902	3 472	8	14	0-5
2. Regéc	72	887	1 669	12	23	0-5
3. Kovácsvágás	193	1 615	3 758	8	20	0-4
4. Telkibánya	233	1 401	3 068	6	13	0-5
5. Gadna	83	1 145	1 327	14	16	1-0
6. Becskeháza	61	760	917	12	15	0-8
7. Bódvalenke	56	993	856	18	15	1-1
8. Derenk	122	517	3 086	4	25	0-2
9. Égerszög	87	1 368	1 655	16	19	0-8
10. Szin	225	2 476	3 880	11	17	0-6
11. Szögliget	279	2 428	5 271	9	19	0-5
12. Varbóc	52	703	654	14	13	1-1

Az **első világháború** vége felé a Tanácsköztársaság megszüntette a nagybirtokrendszert, a Forradalmi Kormányzótanács kimondta, hogy Magyarország földje a **dolgozók társadalmáé**. A többségben elkobzással létesült földalapot részben 200 kat. holdig terjedő árútermelő középirtokok, másrészt 5-20 kat. holdas családi kisgazdaságok létesítésére kívánták felhasználni. Ma már tudjuk, hogy az ellenérdekelt felek viselkedése miatt az elképzelés nem tudott megvalósulni. Elhibázottnak minősíthető az az intézkedés, amelyik a földet állami

tulajdonban hagyta és a parancsra létrehozott szövetkezetek kezelésébe adta. A nagybirtokokat nem osztották szét a kisgazdaságoknak még ingyenes örökhasználat formájában sem. A kommunisták által végigvitt magyar megoldás túlment a szovjet modellen is. A történészek a Tanácsköztársaság bukásának leglényegesebb okaként tartják számon a vázlatosan leírt, de nagyon tanulságos folyamatot. (Földes I. és tsai, 1974).

A Nagyatádi-féle földreformról, amelyik az ország területének mindössze 4%-át érintette egy összefoglaló táblázatot (21-3. sz.) mutatunk be és utalunk a korábbiakra. (Szabó Gy., 2010.)

21-3: A gazdaságok száma és területi megoszlása 1935-ben. táblázat -

Gazdaságnagyság	A gazdaságok		Szántó	Mező - gazdasági	Összes	Szántó	Mező - gazdasági	Összes
	száma	Megoszlása (%)						
(kat. hold)	száma	Megoszlása (%)	Terület ezer kat.hold			megoszlása (százalék)		
0-1	214,9	17,9	119	207	236	1,2	1,6	1,4
1-5	556,1	45,6	1 080	1 333	1 394	11,1	10,2	8,7
5-10	204,3	16,8	1 174	1 415	1 477	12,0	10,8	9,2
10-20	144,1	11,8	1 617	1 937	2 025	16,6	14,7	12,6
20-50	73,6	6,0	1 681	2 036	2 169	17,2	15,5	13,5
50-100	15,2	1,2	702	921	1 036	7,2	7,0	6,5
100-200	5,8	0,5	428	651	805	4,4	5,0	5,0
200-500	3,8	0,3	552	926	1 180	5,6	7,0	7,3
500-1000	1,9	0,1	438	731	941	4,5	5,6	5,9
1000-5000	0,9	0,1	816	1 212	1 701	8,4	9,2	10,6
5000-	1,1	1,1	1 148	1 765	3 107	11,8	13,4	19,3
Összes gazdaság	1 219 715	100,0	9 755	13 134	16 071	100,0	100,0	100,0

A táblázatból és írásainkból megállapítható, hogy ez a reform nem sokat változtatott a birtokszerkezeten, most sem teljesült a földnélküliek és törpebirtokosok földtulajdon-szerzési óhaja.

3. 21.3 A földtulajdon és földhasználati viszonyok átalakításának hatása 1945-2000 között.

A címben megnevezett témáról és 55 évről eltérő részletességgel és alkalommal írtunk (Szabó Gy., 2001; Dorgai L. és tsai, 2004; Szabó Gy., 2010. 2.,3. modul). Itt az agrárvilág fordulataiból, a reformintézkedések közül azok társadalmi hatásait foglaljuk össze.

A felsorolt forrásokból is tudható, hogy a II. világháború után a birtok és üzemi viszonyok folyamatosan, legalább hét alkalommal váratlan és kiszámíthatatlan módon változtak:

A **600/1945 M.E. sz. rendelet** „A nagybirtok-rendszer megszüntetéséről és a földműves nép földhöz juttatásáról” intézkedett. (A megművelt terület 34,8 %-a került kiosztásra 650 ezer személy között. A juttatás átlagos mértéke 5 kat. hold volt.) A birtokmegosztás jelentős mértékben módosult, átmenetileg megszűnt az a feudális egyenlőtlenség, amellyel hazánk egyedül állt a kultúrmentetek között. A mezőgazdasági munkásoknak 48%-a, a gazdasági cselédeknek 53%-a, a törpebirtokosoknak 53%-a, a kisbirtokosoknak 20%-a jutott földhöz. A kiosztott-, magántulajdonba adott föld tartalmát illetően **korlátozott** volt: tíz éves elidegenítési, megterhelési tilalom; öröklési jogkorlátozás; elhanyagolás esetén megvonás terhelte. **A korlátozások legfőbb oka a kollektivizálás minél előbbi megindítása volt. A politikai indíttatás** és cél egyértelműnek mondható: a vidéki néprétegek számára juttatott földet a korábbi nagybirtokokból és a háborús bűnösök területéből. A földtulajdonosok szorgos munkájának eredményeként Magyarországot elkerülte a háború utáni éhínség.

A **magyar mezőgazdaság kollektivizálása** több hullámban történt- 1949.évi téesz-szervezés, 1953 és 1956 után a téeszek visszaszorulása, az egyéni gazdaságok számának növekedése, 1959-62 években a **teljes kollektivizálás**, a 70-es években a téeszek egyesítése- a folyamatok számos ellentmondás közepette, erőteljes és változó kényszerítő eszközökkel valósult meg. Különböző típusú, eltérő mértékben kollektivizált szövetkezetek, állami gazdaságok szerveződtek. A konszolidációhoz birtokrendeztek (tagosítottak), mindezeket megfelelő jogi eszközökkel támogatták (általános tagosítások az 1951. FM. sz. rendelet, „Földrendezés 1956.15.sz. törvényerejű rendelet szerint; 1957.évi 52.sz. törvényerejű rendelet a mezőgazdasági ingatlanok tulajdoni és használati viszonyainak rendezéséről; a korábbi szolid engedmények után az utóbbi tvr. ismét államosított).

Az **önkéntes földcsere és földrendezés** birtokpolitikai feladatait, a mezőgazdasági nagyüzemek kialakítását az 1959. évi 24. sz. tvr. és a 16/1959 (V.30.) FM.sz. rendelet szabályozta, amelyet a minisztérium szakmai útmutatóval is kiegészített (az 1960.évi 22.sz. tvr. módosította). E jogszabályok a téeszek részére a **nagyüzemi táblák** kialakítását szolgálták. A kialakításnál az **önkéntes földcsere** volt az elsőbbség. A földcsere-megállapodásokat a járási (városi) tanács vb. mezőgazdasági osztálya hagyta jóvá. Ebben az időben a földterület mintegy 80%-át a termelő szövetkezeti közös gazdaságok-, közel 15%-át pedig az állami gazdaságok birtokolták (Szabó Gy., 2001).

Az 1967.évi IV. törvény és más jogelvek alapján a jogszabályok **új tulajdonfogalmakat** (termelőszövetkezeti osztatlan, csoport és személyi tulajdon, háztáji gazdaság, zártkerti földek, nagyüzemileg nem hasznosítható földek,...) teremtett. A törvénytervezet indoklása a nagyüzemi földtulajdon és földhasználat továbbfejlesztését, a téeszek gazdasági önállóságának megszilárdítását, a közérdek és az egyéni érdek összhangjának biztosítását ígérte. A törvény erejénél fogva a szövetkezetek javára átírtak tulajdont, az állami tulajdon részaránya 27,8%-ról 3,8%-ra esett vissza. Hasonló mértékű volt a szövetkezeti használatú tulajdon váltása: 0,1% -> 61,1% illetve 72,2% -> 35,1%-ra csökkent (Dorgai L. és tsai, 2004).

A szövetkezetek és állami gazdaságok összevonása révén a 70-es évek elején folytatódott a területi koncentráció: 1975-ben 1500 hektárnál nagyobb volt a közös gazdaságok 84%-a.

1976-tól a nagyüzemi táblák kedvezőbb kialakításának folyamatát az 1976.évi 23.sz. tvr. és a végrehajtására kiadott 29/1976 (IX.2) MÉM számú rendelet tette lehetővé. Az **„önkéntes földcsere intézménye”** továbbra is megmaradt, pontosan szabályozott volt (ennél az eljárásnál csere céljára a **belterületi földek** felhasználhatók voltak). A cserék önkéntesen akkor sem mentek, az üzemek területén az ellenérdekelt felek magatartása miatt kialakítani illetve rendezni továbbra sem lehetett. A jogszabályt a földről szóló 1987 I. törvény hatályon kívül helyezte.

A **kárpótlás, földosztás** jelentette a harmadik legnagyobb változást földviszonyainkban. Ekkor is ideológiai és politikai szempontok domináltak (Szabó Gy., 2010.2.8., modulrész). Sérültek, illetve figyelmen kívül maradtak a mezőgazdasági, közigazdasági szempontok. A **gyökeres átalakítás céljai** között a magántulajdon visszaállítása, az egyéni gazdálkodás térnyerésének biztosítása, valamint a korábbi tulajdoni sérelmek orvoslása (kárpótlása) szerepelt. Előzőek miatt jelentősen kiszélesedett a földtulajdonra jogosultak köre. Nem számított, hogy a megszerzett földön akar-e mezőgazdasági termelést folytatni vagy korábban kötődött-e a mezőgazdasághoz. A folyamat végére elaprózódott a tulajdoni (birtok) szerkezet, szétvált a tulajdon és a használat. Csökkent a termelőkapacitás, visszaesett a termelés színvonala, romlott a hatékonyság (Dorgai L. és

tsai, 2004.). 2,6 millió ha termőterület került 2,6 millió magánszemély tulajdonába (az átlagterület 2,2 ha). A legradikálisabb birtokpolitikai változásokat előidéző un. kárpótlási törvények: 1991. évi XXV., 1992. évi XXIV. és XXXII. törvény, amelyeket rövidebben I., II., III. kárpótlási törvénynek is neveznek. Előzőeket még további törvények - az 1992. évi II., az un. átmeneti törvény, az 1996. évi II., a földrendező és földkiadó bizottságokról szóló törvény- követték (Szabó Gy., 2010. 2., 8. modulrész).

A kárpótlást ért bírálatokat itt nem soroljuk, utalunk korábbi írásainkra (Szabó Gy., 2001; Szabó Gy., 2010. 3. modul). A társadalmi hatások miatt egyet emelünk ki: „Hazánk a többségében városokban élő földtulajdonosok országává vált. A föld nem azoké lett, akik megművelik. Tény az, hogy a falvak a szántóterületből mindössze 36%-kal részesednek. A földtulajdonlása és használata elszakadt egymástól. A törvények és a végrehajtás jelentős területeket vont el a falusi mezőgazdaságból megélni szándékozó lakosság elől és szétzilálta a korábban jól működő szövetkezeteket. 1994-től pedig a földtulajdonlásból is kizárta őket. A hazai agrárium termelés visszaesését csupán a bolgár mezőgazdaság múlta felül (Szűcs I. és tsai 2003).

A földkérdés máig sem megoldott, új átrendeződé várható a földtulajdon-szerzés korlátainak feloldása és más jogszabály-változás miatt. A következő évek feladata lesz az un. „részarány földek” rendezése, a **tulajdonközösségek** megszüntetése, az addigi közös tulajdon megosztása. (A folyamat elkezdődött, az 1,5 millió hektár több, mint 80%-ra érkezett kérelem a földhivatalokhoz; Dorgai L. és tsai, 2004.)

4. 21.4 A földről szóló törvénytől a birtokrendezési törvényjavaslatokig

Ismeretes, hogy a földrendezésről szóló törvényerejű rendelet (1976. évi 23.) 1987. szeptember 1-el a földről szóló 1987. évi I. tv. hatályon kívül helyezte. A földcseréről annak X., a földrendezésről pedig XI. fejezete intézkedett. A mezőgazdasági nagyüzem művelésre alkalmas földterületeit továbbra is **önkéntes földcserével** kellett kialakítani. Az **értékkülönbözetet** meg kellett fizetni. Az **eljárás illetékmentes volt**.

Az előzőekben hivatkozott törvényt, az azóta már többször módosított, 1994. évi LV. tv. a termőföldről váltotta, mely szerint az általános birtokrendezési eljárásra külön törvény előírásai lesznek irányadók. **Az újabb törvény megjelenéséig a birtok-összevonási célú önkéntes földcsere kezdeményezhető.** A csere a Földvédelmi Alapból bizonyos feltételekkel támogatható volt.

A törvény rendelkezésnek megfelelően 1997-ben elkezdődött a birtokrendezésről szóló törvény előkészítési folyamata. FM FTFO koordinálásával szakértőkből álló ad hoc bizottság elkészítette a szabályozás koncepcióját, majd az **általános birtokrendezésről szóló törvényjavaslatot**. 2001-ben, kormányváltás után elkészült a szabályozás újabb változata. Egyik sem került az Országgyűlés elé.

A Felmérési és Földrendezői Tanszék oktatói OTKA kutatás keretében, több éves munkával 2001-re kidolgozták a birtokrendezési modell egy lehetséges változatát (Szabó Gy. és tsai, 2001). A modell szerint birtokrendezési eljárásra sor kerülhet:

- a. lakossági kezdeményezésre, a birtokrendezésben érintett földtulajdonosok javaslatára;
- b. a települési önkormányzat indítványára; és
- i. a földhivatal hivatalból is megindíthatja az eljárást.

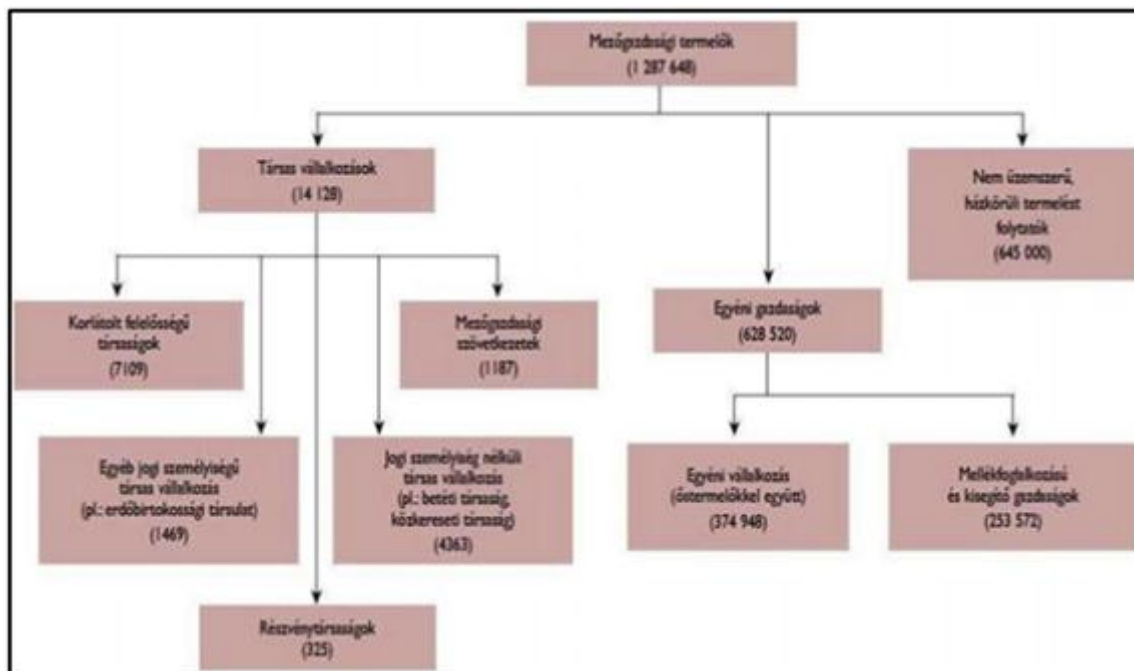
Utóbbi csak akkor jöhet szóba, ha más módon a birtokrendezési eljárást lefolytatni nem lehet.

A kutatás összefoglalójában külön pontban írtuk le (I.2.) a lakosság tájékoztatására vonatkozó ajánlást:

„A tanulmányterv összeállítás, majd a hatósági jóváhagyás után kell elkészíteni azt a tájékoztató anyagot, amelyen keresztül a település földtulajdonosi, földhasználói teljes körben választ kapnak a végrehajtandó birtokrendezésről, az abban rejlő lehetőségekről. A település lakosságának kellő informálása szükséges ahhoz, hogy a birtokrendezés sikerrel záruljon. Ennek nem körültekintő végrehajtása az érdekelt lakosság közömbösségét válthatja ki, amelynek további következménye, hogy a birtokrendezést nem lehet számottevő eredménnyel végrehajtani. Mindezek érdekében tehát az előkészítő igényfelmérés eredményéről a lakosság széles körét szükséges tájékoztatni. A „falugyűlés” az a fórum, amely alkalmas arra, hogy a település lakosságának részben az érdeklődését. kiváltsa, részben pedig a tevékeny közreműködésre inspirálja őket.” (Szabó Gy. és tsai. 2001).

Kormányzati terv szerint 2011 áprilisában lesz új földtörvény.

5. 21.5 Jelenünk társadalmi tényezői

21-1. ábra: A mezőgazdasági ágazat résztvevői 2008-ban

A földhasználat megoszlása a különböző szektorok között		
	(hektár)	
Földhasználók	Összes terület	Fajlagos terület
Magánszemélyek	3 294 260	9,38
Szövetkezetek	340 052	307,46
Gazdasági társaságok	2 715 843	302,53
Egyéb	284 647	102,06
Forrás: FVM		

21-2. ábra: A földhasználat megoszlása a különböző szektorok között

6. 21.6 Összefoglalás

Vélhetően a modul elolvasása után megállapítható, hogy a Bevezetőben körvonalazott cél teljesült. Bemutatta az eltelt 100 év tagosítással, földrendezéssel, birtokrendezéssel (fejlesztéssel) kapcsolatos társadalmi összefüggéseit. Idézetekkel is erősítette az 1908 törvényeit és hozzákapcsolódó joganyag aktualitását, nagyszerűségét, mának szóló üzeneteit.

A modulkészítő 55 év átalakításainak hatását a földtulajdon és földhasználat permanens változásait társadalmi tükröben igyekezett bemutatni. Egy alfejezet a földrendezési tvr.-től vezet végig a hallgatót a máig bemutatva az intézményi kutatás eredményeiből a modulcímhez illő részeket.

Igyekeztünk jelenünk társadalmi tényezőit úgy sorolni, hogy minden részében érződjön a szakterületi kapcsolódás, az integráció.

Önellenőrző kérdések:

1. A tagosítás célját miként fogalmazta volna meg 1908-ban?
2. Milyen előnyöket ígért az 1908-as tagosítás?
3. Mit jelent a kényszeringatlan-csere?
4. Volt-e, lehetett-e kényszer az 1908-as tv. szerinti tagosításban?
5. Milyen korlátok voltak beépítve és milyen cél érdekében az 1945-ös földreformrendeletben?
6. Jellemezze a magyar mezőgazdaság kollektivizálásának időszakát és a hozzá tartozó jogszabályalkotást!
7. Milyen jogelemek érvényesültek 1967-ben és milyen új tulajdonfogalmak keletkeztek?
8. Jellemezze a magyar kárpótlás-földosztást!
9. Hol tart a kárpótlási tulajdonközösségek megszüntetésének folyamata?
10. Milyen kapcsolat volt a földrendezésről szóló tvr. és az 1987-es földtörvény között? Mi változott az új törvényi előírásokkal?
11. Jellemezze a birtokrendezési törvényjavaslatok folyamatát!
12. Milyen intézményi kutatás támogatta a törvénykezést, illetve a birtokrendezési koncepció elkészítését?
13. Tanszéki modell-elem szerint mikor kerülhet sor birtokrendezésre? Milyen részletességgel kellett tájékoztatni az érintett település lakosságát?
14. Milyen társadalmi tényezők hatnak jelenünkben, amelyeket a birtokpolitikának figyelembe kell venni?
15. A közbiztonság illetve annak hiánya miként befolyásolja az agrárjövő formálását és a versenyképes mezőgazdálkodást?
16. A termelésen túl mire kell kiképezni (átképezni) az agrárvilág szakembereit?
17. Modellezhetők-e a társadalmi hatások?
18. Foglalja össze a következő évek földbirtokfejlesztőinek feladatsorát!

7. 21.7 Tárgymutató, fogalomtár

Birtokváltások

Tagosítási cél

Tagosítási előny

Kényszeringatlan-csere

Tulajdonosi beleegyezés

Nagybirtokrendszer

Földhöz juttatás

Korlátozott földmagántulajdon

Teljes kollektivizálás

Önkéntes földcsere

Termelőszövetkezeti osztatlan csoport

Személyi földtulajdon
Zártkerti földek
Kárpótlás-földosztás
Kárpótlási törvények
Tulajdonközösségek megszüntetése
Birtokrendezési koncepció
Birtokrendezési modell
Lakossági tájékoztatás
Politikai közbizalom
Bizalom-infrastruktúra
Termékpályák
Szerződéses fegyelem
Vagyonőrzés
Reális piacelemzés
Tőkegazdálkodás
Likviditás
Társadalmi hatások modellezése
Tájékoztatás és meggyőzés

Irodalomjegyzék

- Szabó Gy.: Birtokrendezés az ezredforduló küszöbén, Szakmai záróbeszámoló (OTKA, T 024160 ny. sz.) Szfvár., 2001
- Szabó Gy.: Föld- és területrendezés I. (földbirtok-birtokrendezési modellek); NyME Geoinformatikai Főiskolai Kar, Jegyzetsokszorosító Részleg, Szfvár., 2001
- Dr. Fazekas B.: Ötvenéves a földreform, Statisztikai Szemle, 3.sz.; Bp., 1995
- Benet I.: A föld, az istenadta föld, Statisztikai szemle, 3. sz., Bp., 1995
- Béli G.: Magyar jogtörténet; Dialóg Campus Kiadó; Bp., 2000
- Hazay I.- Szalontai L.: Országos felmérés és műszaki földrendezés; Tankönyvkiadó Bp., 1973
- Dr. Fenyő Gy. - Dr. Ribánszki R. - Dr. Sárosi M.: A kárpótlási törvény és végrehajtása; ELTE Jogi Továbbképző Intézet; Bp., 1991
- Estók J. és tsai: Agrárvilág Magyarországon; Agrumentum Kiadó / Magyar Mezőgazdaság Múzeum, Bp., 2003.
- Tanka E.: Föld és elsajátítás, Sorskérdések a földviszonyaink múltjában és jelenében, Agroinform Kiadó, Bp., 1999
- Chikan A. és tsai: Gazdasági versenyképességünk vállalati nézőpontból, Corvinus Egyetem VI, Bpest., 2006

- Szabó Gy. - Mizseiné Nyiri J.: Föld- és területrendezés TÁMOP, „Tananyagfejlesztés a GEO-ért”, Szfvár., 2010
- Dr. Ozoroczy E. és tsai.: Tagosítás és egyéb birtokrendezések, Magyar Királyi Állami Nyomda, Bpest., 1938
- Szűcs I. és tsai: Birtokviszonyok és a mérhetőkonyság, SZIE GTK, Gödöllő, 2003
- Dorgai L.: A magyarországi birtokstruktúra a birtokrendezési stratégia megalapozása; Agrárgazdasági tanulmányok; 6. szám; Agrárgazdasági Kutató Intézet, Bpest, 2004
- Popp J. és tsai: Versenyeselemek javításának lehetőségei a magyar élelmiszer-gazdaságban; MAK-Szaktudás Kiadó, Bpest., 2008
- Gráf J: A magyar mezőgazdaság és élelmiszeripar számokban; FVM, Bpest., 2009
- Szabó Gy.: *Birtokrendezés az ezredforduló küszöbén*, Szakmai záróbeszámoló (OTKA, T 024160 ny. sz.) Szfvár., 2001
- Szabó Gy.: *Föld- és területrendezés I. (földbirtok-birtokrendezési modellek)*; NyME Geoinformatikai Főiskolai Kar, Jegyzetsokszorosító Részleg, Szfvár., 2001
- Dr. Fazekas B.: *Ötvenéves a földreform*,
- Benet I.: *A föld, az istenadta föld*, Statisztikai szemle, 3. sz., Bp., 1995,
- Béli G.: *Magyar jogtörténet*; Dialóg Campus Kiadó; Bp., 2000
- Hazay I.- Szalontai L.: *Országos felmérés és műszaki földrendezés*; Tankönyvkiadó Bp., 1973
- Dr. Fenyő Gy. - Dr. Ribánszki R. - Dr. Sárosi M.: *A kárpótlási törvény és végrehajtása*; ELTE Jogi Továbbképző Intézet; Bp., 1991
- Estók J. - tsai: *Agrárvilág Magyarországon*; Agrumentum Kiadó / Magyar Mezőgazdaság Múzeum, Bp., 2003.
- Tanka E.: *Föld és elsajátítás, Sorskérdések a földviszonyaink múltjában és jelenében, 1999*
- Chikan A. - tsai: *Gazdasági versenyképességünk vállalati nézőpontból, Corvinus Egyetem VI*, Bpest., 2006
- Szabó Gy. - Mizseiné Nyiri J.: *Föld- és területrendezés TÁMOP, „Tananyagfejlesztés a GEO-ért”, Szfvár*, 2010
- Dr. Ozoroczy E. - tsai.: *Tagosítás és egyéb birtokrendezések*, Magyar Királyi Állami Nyomda, Bpest., 1938
- Szűcs I. - tsai: *Birtokviszonyok és a mérhetőkonyság*, SZIE GTK, Gödöllő, 2003
- Dorgai L.: *A magyarországi birtokstruktúra a birtokrendezési stratégia megalapozása*; Agrárgazdasági tanulmányok; 6. szám; Agrárgazdasági Kutató Intézet, Bpest, 2004
- Popp J. - tsai: *Versenyeselemek javításának lehetőségei a magyar élelmiszer-gazdaságban*; MAK-Szaktudás Kiadó, Bpest., 2008
- Gráf J: *A magyar mezőgazdaság és élelmiszeripar számokban*; FVM, Bpest., 2009